

A. Jokubaitis. PASKAITA 05-24. Konspektas.

Pierre Rosanvallon. Prancūzas. Jį kaip politikos filosofą šiuo metu dar tik atranda pasaulis. „Counter-democracy“ – viena iš naujų jo knygų.

P. Rosanvallon nesutinka su tuo, jog, kaip teigiama politika šiuo metu smunka ir kad ateina demokratijos saulėlydis. Viskas priklauso nuo to, kaip apibrėžiame sąvokas, kaip į jas žiūrime, kaip suprantame pačią demokratiją.

Anot **P. Rosanvallon**, demokratija visada yra iškreipta, nepilnai įgyvendinta ir panašiai. Tokia yra šios santvarkos prigimtis – galime tik artėti prie idealo, bet ne jį pasiekti.

Du demokratijos bruožai išskirti:

1. Demokratija padeda sukurti teisėtumą valdžios per rinkimus (legitimizacija).
2. Demokratija susiduria su pasitikėjimo problemomis. O, kaip žinome, kuo visuomenėje yra daugiau pasitikėjimo, tuo visuomenė veikia efektyviau.

Šie bruožai konkuruoja tarpusavyje. Demokratijoje yra nuolatinė įtampa tarp valdžios teisėtumo ir pasitikėjimo ja. Pasitikėjimas demokratine valdžia mažėja iš karto po rinkimų. Nepasitikėjimas valdžia šiais laikais jau yra institucionalizuotas. Žmonės moka tik nepasitikėti valdžia. Nepasitikėjimas yra sudėtinė demokratinės sistemos dalis.

Yra du skirtingi nepasitikėjimo tipai:

- Liberalus nepasitikėjimas. Valdžia nepasitikima yra iš principo. Norima silpnos valdžios, nes kuo mažiau valdžios – tuo geriau visuomenei. Nepasitikėjimas yra despotijos prevencija.
- Demokratinis. Juo norima valdžią iš tiesų priversti tarnauti demosui.
 - Trys formos demokratinio nepasitikėjimo:
 - **Valdžios priežiūra.** Reikia nuolat stebėti, ką valdžia daro. Žiniasklaida, priežiūros institutai ir kiti būdai.
 - **Prevencijos forma.** Piliečiai buriasi kartu, kad galėtų valdžiai sutrukdyti įvykdyti kokį nors užmojų.
 - **Juridizacija.** Politiniai reikalai paverčiami teisiniais – kad kontroliuoti valdžią. Manoma, jog teisiškai galime valdžią sukontroliuoti labiau, nei politiškai.

Dabar turim ne demokratinį, o kitokį, naują režimą, kurį Ronsanvallon vadina **kontrademokratija**. Kontrademokratijoje nėra atmetama demokratija (rinkimų demokratija), bet stojama prieš rinkimų demokratijos įsteigtą valdžią. Kontrademokratija sukuria papildomą nepasitikėjimą demokratija. Su Rinkimų demokratija konkuruoja nepasitikėjimas demokratija. Tai yra nauja politinė santvarka.

Kaip sukontroliuoti tuos, kurie yra valdžioje? Reikia surasti atsvaras rinkimų demokratijai, sudaryti kontrolės valdžiai mechanizmus. Organizuota nepasitikėjimo valdžia forma, tai demokratijos transformacijos dalis, būdas, kaip galima kontroliuoti išrinktuosius. Stengiamasi atsverti, kad tie, kurie atėjo į valdžią, kuri yra teisėta, neatitrūktų, kad būtų tavo valdžia. Uždavinys daug sudėtingesnis, nei gali atrodyti. *Kaip kažką galima ištaisyti?* Mūsų visa kūryba nukreipiama ne į demokratiją, bet į kontrademokratiją.

Sukuriami trys institutai valdžios kontrolei:

- **Valdžios priežiūra per matomumą;** valdžios stebėjimas
- **Kaltinimai valdžiai.** Formuluojami kaltinimai ir pasmerkimai.
- **Valdžios vertinimas.** Nuomonių apklausa ir t.t. Viena, demokratija yra pozityvi – kai ji išrenkama, o po to ji tampa negatyvi – reikia ją apriboti, pasipriešinti ir t.t.

Tai, kas anksčiau buvo liaudies suverenitetas, virto negatyviu sugebėjimu atmesti. Atsiranda **atmetimo demokratija**. Tuo pačiu metu **mažėja pozityvioji demokratija** (savivalda, piliečių iniciatyvos ir t.t.). Atmetimo demokratija yra veto demokratija – atsiranda nuolatiniai kaltinimai ir konfrontacijos, bet situacija dėl to visiškai nesitaiso. Šiuolaikinis demokratijos pilietis yra sarginis šuo, saugantis demokratiją. Suverenitetas nebėra įgyvendinamas vien tik tiesiogiai – išrinkai valdžią, išrinkai atstovus, bet ir papildomas kontrademokratija – piliečiai nuolat save parodo per nepasitikėjimą.

Kalbos apie pasyvų pilietį yra mitas. Pilietis iš tikrųjų nėra pasyvus. Problema yra ne pasyvumas, o pasikeitęs įsitraukimas į politiką, politiškumo ir pilietiškumo prigimties kaita. Nyksta politinės partijos, didėja susibūrimai kaip reakcijos į valdžios veiksmus. Piliečiai ir be balsavimo parodo savo nepasitenkinimą valdžia.

Rinkimų demokratija vis labiau nyksta ir ėmė iš esmės keistis politinės veiklos modelis. Dingo susidomėjimas viešais reikalais (res publica), nusmuko politinis aktyvumas. Paradoksas: visi nori veikti valdžią, bet niekas nebenori būti politikoje. Politiką norima valdyti per nepolitinius dalykus.

Susiduriame su prasmių kūrimo problema. **Piliečiai neberanda bendrų prasmų, kad susivienytų, daug lengviau veikti kontora, prieš**. Mūsų veiksmai neturi ilgalaikio susisiejimo kultūros. Kontrademokratija yra nepolitinis dalykas, ji griaua politika, jos efektai nepalankūs politikai, bet ji vis tik turi politikos aspektą. Kontrademokratija kuria nepasitikėjimą, jis skatina naujas valdžios juodinimo formas, ji kuria negatyvumą, kuriuo nori išgelbėti demokratiją, tačiau tai demokratijos negelbsti. Viso to efektas – žmogaus pasitraukimas nuo politikos. Piliečiai patys nenori imtis savivaldos, imtis veiksmų.

Demokratija niekada nėra nustatytas modelis, ji griaua įvairiausius modelius, ji niekada neturėjo originalaus modelio, pagal kurį galima pamatuoti, kuri visuomenė yra įgyvendinusi demokratiją, o kuri dar ne. Yra daugybė modelių – graikų ir kt. – kurių elementai šiandien tebėra yra, bet nėra vieno.

Skandalų reikšmė dabartinėje politikoje **išaugo**. Taip atsitinka, nes yra nepasitikėjimas valdžia, noras atskleisti tai, ką, kaip įsivaizduojama, ji valdžia. Skandalai susieti su perrinkimumo reikalavimu. **Partijų svarbai nusmukus, santykis su politika tapo daug labiau asmeninis**, taigi todėl tiek daug dėmesio ir skiriama skandalams. Žiūrima ne į partiją, o į atskirus individus. Anksčiau partijų kova buvo aršesnė, daugiau svarbos turėjo ideologijos, taigi atskiro partijos nario blogas elgesys neišsukdavo tokios didelės reakcijos kaip dabar. Media nėra dėl to kalta, ji tiesiog prisitaikė prie naujos politikos. Pasmerkimas tampa nauja politinio dalyvavimo forma – daugybei piliečių valdžios pasmerkimas yra vienintelė jų politinio dalyvavimo forma.

Visuomenės demokratija atsiskiria nuo valdžios kuriamos demokratijos. Sarginis šuo (visuomenė) pats pasiima valdžią, jis nori valdyti per savo rodomą nepasitikėjimą. Jis nenori eiti į valdžią per politines partijas. Jis nori tik stabdyti valdžios mašiną – politika keičiasi. Politika yra susijusi su tam tikrų politinių problemų sprendimu. Dabar tam tarsi nebereikia stabilų grupių, partijų, organizacijų. Galima ir kitaip daryti įtaką valdžiai. Geriausiai tai rodo internetas, kur visi gali dalyvauti ir beveik niekas negali kontroliuoti. Tačiau internetas nesukuria atsakomybės, jis skatina negatyvizmą. Kritikos daug, bet jokio piliečių veiksmo nesukuria, nes jie nenori prisiimti atsakomybės.

Tarp spaudos ir valdžios yra nuolatinis konfliktas. Tai **konfliktas** tarp skirtingų visuomenės reprezentacijos mašinų – susiduria **du skirtingi reprezentacijos būdai**. **Vienas būdas** – visuomenė gali parodyti save rinkimų metu, galima pamatyti, kas yra visuomenė, pagal tai, kas susirinko į Seimą. **Antras būdas** – visuomenė nori parodyti save per žiniasklaidą, institucijas ir t.t. Žiniasklaida pradeda kurti savo galingą viešosios nuomonės (kuri yra nematomas, savo logiką įgavęs galios institutas, tuo tarpu išrinkti politikai yra matomi) reprezentaciją – tik nėra aišku, kas jai suteikė šią teisę. Patys rinkimai pamažu yra desakralizuojami. Tikrasis suverenitetas pradeda nykti, o kitas (žiniasklaidos kuriamas) suverenitetas yra abejotino statuso.

Politikoje **vis labiau nyksta politiniai tapatumai**, klasių kova, tuo pačiu ir partijos, Partijos nebeformuoja piliečių ateities vizijos. Problema ta, jog baigėsi konstruktyvioji demokratijos era. **Stiprėja negatyvi politika**. Rinkimai yra ne žiūrėjimas į ateitį, bet baudimas už praeitį – baudžiami tie, kurie yra valdžioje, siekiama ne išrinkti patinkančius, o pašalinti „bloguosius“. Idėjų politiką pakeitė nepasitikėjimo politika.

Pradeda stiprėti populizmas – patologinė kontrademokratijos forma. Populizmas siūlo išspręsti reprezentacijos problemą. Kadangi elitas sugedęs, nebelieka atstovų: **populistai** sako, jog valdžią turi perimti liaudis, **siūloma pereiti prie tiesioginės demokratijos**. Per populizmą gali atsidaryti durys ir totalitarizmui. Nepasitikėjimas tampa toks didelis, jog valdžia pradeda traktuoti kaip priešas – kraštutinis negatyvizmas. Tikima, jog viskas gali susitvarkyti grįžus prie tiesioginio *populis* valdymo. Visa tai stumia į populizmą. *Populis* pretenduoja tapti tautos valia, kad nebūtų tarpininkų tarp atstovų ir demos (panašiai buvo ir SSRS).

Kitas siūlomas kelias iš dabartinės aklavietės be populizmo yra **juridizacija**. Visuomenės problemos vis labiau perkeliama iš politinių sprendimų lauko į teismus. *Kodėl teisė geriau už politiką?* Teisė aiškiau apibrėžia atsakomybę, teismų sprendimai yra galutiniai (todėl teismas atrodo patikimesnis). Teisės sprendimai žiūri į praeitį, o politikai žiūri į ateitį. Vis daugiau ir daugiau klausimų sprendžiama teisinėse institucijose, nes politikai nebesugeba priimti sprendimų.

Piliečiai vis labiau tampa vartotojiški. Į politiką žiūrima kaip į plataus vartojimo dalyką, kaip į prekę. Nustojama pasitikėti politinių veiksmu, stiprėja depolitizacija, niekas nebesugeba pasiūlyti naujų alternatyvų. Revoliucija kaip pavojus yra pašalinta, jos niekas nebesitiki, užtat atsirado populizmo pavojus. Atsiranda negatyvios masės, kurios jau negali susiburti ilgalaikiams politikos tikslams. Politika praranda savo prasmę, substanciją. Piliečius vis mažiau riša bendri dalykai, bendri simboliai.